

INNOVATIVE APPROACHES TO THE “INTRODUCTION TO THE SURROUNDING WORLD” ACTIVITY IN THE PRESCHOOL EDUCATION STAGE

Tarana Akbari

Shamakhi Branch of Azerbaijan State Pedagogical University

Ph.D. in Biology, Senior Lecturer

E-mail: akbarietmp@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9293-4561>

Abstract. In the modern era, ongoing reforms in the preschool education system prioritize the holistic development of the child as a personality, their active engagement with the surrounding world, and the early acquisition of ecological, social, and moral values. In this context, the “Introduction to the Surrounding World” activity is regarded as one of the fundamental and leading components of preschool education, serving to form children’s initial yet systematic understanding of nature, society, and human relationships. Recent scientific research emphasizes that traditional, teacher-centered instructional models based primarily on the transmission of information do not fully correspond to children’s age-related and developmental characteristics. Contemporary approaches, by contrast, necessitate the implementation of child-centered learning models grounded in observation, inquiry, play, and experiential learning. This article analyzes innovative pedagogical approaches applicable to the teaching of the “Introduction to the Surrounding World” activity at the preschool education level from both theoretical and practical perspectives. The study is based on constructivist learning theory, inquiry-based and project-based learning models, the “Hundred Languages of Children” philosophy of Reggio Emilia pedagogy, as well as play- and nature-oriented teaching strategies. Additionally, practical recommendations and implementation examples for teachers are presented, enhancing the practical significance of the article.

Keywords: preschool education, early childhood, introduction to the surrounding world, inquiry-based learning, integrated curriculum, environmental education, innovative pedagogy.

DOI: 10.30546/2709-2488.4.2025.2059

To cite this article: Akbari T. (2025). Innovative approaches to the “Introduction to the surrounding world” activity in the preschool education stage. *Journal of Preschool and Primary Education*, Vol. 253, Issue IV, pp. 75-84.

Article history: received – 17.10.2025; accepted – 20.11.2025.

CC BY 4.0. Authors expressly acknowledge the authorship rights of their works and grant the journal the first publication right under the terms of the Creative Commons Attribution License International CC-BY, which allows the published work to be freely distributed to others, provided that the original authors are cited and the work is published in this journal.

MƏKTƏBƏQƏDƏR TƏHSİL PİLLƏSİNDƏ “ƏTRAF ALƏMLƏ TANIŞLIQ” MƏŞĞƏLƏLƏRİNƏ INNOVATİV YANAŞMALAR

Təranə Əkbəri

ADPU-nun Şamaxı filialı Biologiya üzrə fəlsəfə doktoru, baş müəllim

E-mail: akbarietmp@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9293-4561>

Annotasiya. Müasir dövrdə məktəbəqədər təhsil sistemində aparılan islahatlar uşağın şəxsiyyət kimi formalaşmasını, ətraf aləmlə qarşılıqlı əlaqədə aktiv iştirakını və erkən yaşlardan ekoloji, sosial və mənəvi dəyərlərin mənimsənilməsini prioritet istiqamət kimi müəyyənləşdirir. Bu baxımdan, “Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələləri məktəbəqədər təhsilin əsas və aparıcı komponentlərindən biri hesab olunur və uşaqların təbiət, cəmiyyət, insan münasibətləri haqqında ilkin, lakin sistemli təsəvvürlərinin formalaşmasına xidmət edir. Son illərdə ənənəvi, müəllimmərkəzli və əsasən, informasiya ötürülməsinə əsaslanan təlim modellərinin uşaqların yaş və inkişaf xüsusiyyətlərinə tam cavab vermədiyi elmi tədqiqatlarda xüsusi vurğulanır. Müasir yanaşmalar isə uşağın mərkəzdə dayandığı, müşahidə, araşdırma, oyun və təcrübəyə əsaslanan öyrənmə modellərinin tətbiqini zəruri edir. Məqalədə məktəbəqədər təhsil pilləsində “Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələlərinin tədrisi prosesində tətbiq oluna biləcək innovativ pedaqoji yanaşmalar elmi-nəzəri və praktik aspektlərdən təhlil olunur. Tədqiqat konstruktivist təlim nəzəriyyəsinə, sorğu və layihə əsaslı öyrənmə modellərinə, Reggio Emilia pedaqogikasının “Uşağın yüz dili” fəlsəfəsinə, eləcə də oyun və təbiət yönümlü təlim strategiyalarına əsaslanır. Eyni zamanda müəllimlər üçün praktik tövsiyələr və tətbiq nümunələri təqdim olunur ki, bu da məqalənin əhəmiyyətini artırır.

Açar sözlər: məktəbəqədər təhsil, erkən uşaqlıq, ətraf aləmlə tanışlıq, sorğu əsaslı öyrənmə, integrasiya olunmuş kurikulum, ekoloji təlim, innovativ pedaqogika.

DOI: 10.30546/2709-2488.4.2025.2059

Məqaləyə istinad: Əkbəri T. (2025). Məktəbəqədər təhsil pilləsində “Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələlərinə innovativ yanaşmalar. «*Məktəbəqədər və ibtidai təhsil*», № 4 (253), səh. 75-84.

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 17.10.2025; qəbul edilib – 20.11.2025.

CC BY 4.0. Müəlliflər açıq şəkildə öz əsərlərinin müəlliflik hüquqlarını təsdiq edir və jurnala Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) lisenziyası çərçivəsində ilk nəşr hüququnu verirlər. Bu lisenziya, əsərin bu jurnalda yayımlandığı və orijinal müəlliflərə istinad edildiyi halda, onun sərbəst şəkildə digər şəxslər tərəfindən yayılmasına icazə verir.

Giriş / Introduction

Uşağın həyatının ilk illəri onun şəxsiyyətinin, dünyagörüşünün və ömürboyu öyrənmə vərdişlərinin formalaşmasında həlledici mərhələ hesab olunur. Məhz bu dövrdə uşağın ətraf mühitə münasibəti, təbiətə marağı, insanlarla ünsiyyət bacarıqları və sosial davranış normaları formalaşmağa başlayır. Müasir pedaqoji yanaşmalara görə, məktəbəqədər təhsil yalnız uşağın növbəti təhsil pilləsinə hazırlanması ilə məhdudlaşmamalı, eyni zamanda onun müstəqil düşünən, araşdıran və müşahidə aparan bir fərd kimi inkişafını təmin etməlidir.

Bu kontekstdə “Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələləri məktəbəqədər təhsil sisteminə xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Məşğələ uşağın təbiət hadisələri, canlı və cansız aləm, sosial mühit, insan fəaliyyəti və cəmiyyət haqqında ilkin təəvvürlərinin formalaşmasına imkan yaradır, bu vasitə ilə uşaqlar ətraf mühitdə baş verən dəyişiklikləri müşahidə etməyi, sadə səbəb-nəticə əlaqələrini anlamağı və öz müşahidələrini müxtəlif formalarda ifadə etməyi öyrənirlər.

Ənənəvi tədris metodlarında “Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələləri çox zaman faktların sadalanması və mexaniki yadda saxlama üzərində qurulduğundan, bu yanaşma uşaqların yaş xüsusiyyətlərinə və təbii maraqlarına uyğun gəlmir. Müasir elmi araşdırmalar göstərir ki, məktəbəqədər yaş dövründə öyrənmə ən səmərəli şəkildə təcrübə, oyun və birbaşa müşahidə yolu ilə həyata keçirilir. Uşaqlar ətraf aləmi passiv dinləyici kimi deyil, aktiv iştirakçı kimi dərk etdikdə əldə edilən biliklər daha mənalı və davamlı olur.

Bu səbəbdən son illərdə məktəbəqədər təhsildə konstruktivist yanaşmalara, təcrübəyə əsaslanan və uşağıyönlü təlim modellərinə maraq artmışdır. Bu yanaşmalar öyrənməni interaktiv, integrativ və həyatla əlaqəli etməyi hədəfləyir. Tədqiqatın əsas məqsədi məktəbəqədər təhsil pilləsində “Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələlərinin tədrisində innovativ pedaqoji yanaşmaları sistemli şəkildə təhlil etmək, onların nəzəri əsaslarını və praktik tətbiq imkanlarını araşdırmaqdır.

Problemin qoyuluşu

Müasir dövrdə məktəbəqədər təhsil sisteminə aparılan kurikulum islahatlarına və pedaqoji yeniliklərə baxmayaraq, “Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələlərinin tədrisində hələ də ənənəvi, müəllimmərkəzli və əsasən, informasiyanın ötürülməsinə yönəlmiş yanaşmalar üstünlük təşkil edir. Bu yanaşmalar uşaqların yaş və psixoloji inkişaf xüsusiyyətlərini, onların təbii maraqlarını və öyrənməyə olan ehtiyaclarını tam şəkildə nəzərə almır. Nəticədə, uşaqlarda müşahidə, araşdırma, tənqidi düşünmə və ətraf mühitlə fəal qarşılıqlı əlaqə bacarıqları lazımı səviyyədə formalaşmır.

Digər tərəfdən, beynəlxalq pedaqoji təcrübələr göstərir ki, məktəbəqədər yaş dövründə öyrənmə prosesinin oyun, təcrübə, layihə və təbiət yönümlü fəaliyyətlər əsasında təşkili uşaqların idrak və sosial inkişafına daha müsbət təsir göstərir. Lakin bu yanaşmaların Azərbaycanın məktəbəqədər təhsil müəssisələrində sistemli və məqsədyönlü tətbiqi hələ də məhdud xarakter daşıyır və elmi-metodik əsaslandırmağa ehtiyac duyur. Bu baxımdan, tədqiqatın əsas problemi məktəbəqədər təhsil pilləsində “Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələlərinin tədrisində hansı innovativ pedaqoji yanaşmaların daha effektiv olduğunu müəyyənləşdirmək, onların uşaqların idrak, sosial və ekoloji inkişafına təsirini araşdırmaq və bu yanaşmaların yerli təhsil mühitində tətbiq imkanlarını elmi cəhətdən əsaslandırmaqdan ibarətdir.

Tədqiqat metodları

Məqalənin hazırlanmasında kompleks tədqiqat metodlarından istifadə edilmişdir. Tədqiqatın məqsədinə uyğun olaraq aşağıdakı metodlar tətbiq olunmuşdur:

- **Elmi-nəzəri təhlil metodu.** Məktəbəqədər təhsil, erkən uşaqlıq dövründə öyrənmə və “Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələlərinin tədrisi ilə bağlı yerli və xarici elmi ədəbiyyatın, normativ sənədlərin və müasir pedaqoji yanaşmaların təhlili aparılmışdır.
- **Müqayisəli təhlil metodu.** Finlandiya, İtaliya (Reggio Emilia), Sinqapur və digər ölkələrin məktəbəqədər təhsil təcrübələri müqayisəli şəkildə araşdırılmış, onların müsbət cəhətləri müəyyənləşdirilmişdir.
- **Müşahidə metodu.** Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində “Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələlərinin müşahidəsi əsasında uşaqların öyrənmə prosesində fəallığı, marağı və iştirak səviyyəsi qiymətləndirilmişdir.
- **Təcrübənin ümumiləşdirilməsi metodu.** Yerli pilot məktəbəqədər təhsil müəssisələrində tətbiq olunan oyun əsaslı, layihə əsaslı və təbiət yönümlü təlim fəaliyyətlərinin nəticələri ümumiləşdirilmişdir.
- **Təsviri və analitik metodlar.** Əldə olunan məlumatlar sistemləşdirilmiş, təhlil edilmiş və nəticələr elmi baxımdan şərh olunmuşdur.

Bu metodların tətbiqi “Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələlərinin tədrisində innovativ yanaşmaların elmi-nəzəri əsaslarını və praktik əhəmiyyətini kompleks şəkildə araşdırmağa imkan vermişdir.

Əsas hissə / Main part

Məktəbəqədər təhsildə “Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələləri uşağın ətraf mühitə olan təbii marağını dəstəkləyən əsas sahələrdən biri kimi erkən yaşlarda təbiət, cəmiyyət, ekologiya və şəxsi inkişafı ilə bağlı ilkin biliklərin verilməsini

nəzərdə tutur. Məşğələlərin keçirilməsində məqsəd uşaqlara yalnız izah verilməsi, məlumatların ötürülməsi və əzbərlədilməsi deyil, onlarda müşahidə qabiliyyəti, maraq və sosial münasibətlər formalaşdırmaq, təhlil və ətraf mühitlə qarşılıqlı əlaqə qurmaq bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir.

“Ətraf aləmlə tanışlıq” mövzusunda keçirilən məşğələlərin əsas vəzifələri aşağıdakılardan ibarətdir:

- təbiətdə və ətraf mühitdə baş verən dəyişikliklərə diqqət yetirmək;
- sadə səbəb-nəticə əlaqələrini başa düşmək;
- ətrafdakılarla ünsiyyət qurmaq və əməkdaşlıq vərdişlərini inkişaf etdirmək;
- canlılara və təbiətə qarşı qayğıkeş münasibət formalaşdırmaq;
- real həyatda müşahidə edilən situasiyalar vasitəsilə emosional və mənəvi tərbiyəni dəstəkləmək.

Tədrisdə innovativ pedaqoji yanaşmalar

Müasir dövrdə uşaqların yalnız bilik deyil, həm də özünüifadə, əməkdaşlıq və yaradıcı düşünmə bacarıqları ilə yetişdirilməsi zərurəti artmaqdadır. Bu kontekstdə “Uşağın yüz dili” fəlsəfəsi təhsildə innovativ yanaşma kimi aktuallıq qazanır [Dahlberg, G., Moss, P., Pence, A., 2007]. “Uşağın yüz dili” anlayışı Reggio Emilia təhsil fəlsəfəsinin əsasını təşkil edir və bu ideya Loris Malaguzzi tərəfindən irəli sürülmüşdür. Bu yanaşma uşağı zəngin, bacarıqlı və yaradıcı bir fərd kimi təqdim edir. Malaguzzinin məşhur şeirində deyildiyi kimi: “Uşaq yüz dilə malikdir, amma onlardan doxsanı əlindən alınır” [Malaguzzi, L., 1996]. Bu fəlsəfə uşağın tədris prosesinə fəal şəkildə qoşulmasını, çoxsaylı ifadə vasitələri ilə düşüncə və hisslərini ifadə etməsini əsas tutur [Rinaldi, C., 2006]. Bu unikal yanaşma İkinci Dünya müharibəsindən sonra İtaliyanın Reggio Emilia şəhərində və onun ətraf kəndlərində hazırlanmışdır. Məqsəd kiçik yaşlı uşaqlara təhsil vermək idi və bu, o qədər uğurlu alındı ki, təlim bütün dünyada Reggio Emilia pedaqogikası kimi tanındı. Mütəxəssislərə görə, Reggio Emilia təliminin uğurlu olmasının sirri onun fəlsəfəsindədir.

“Uşağın yüz dili” fəlsəfəsi sosial konstruktivizm nəzəriyyəsinə əsaslanır və Piaget, Viqotski, Dyui kimi pedaqoqların fikirlərindən bəhrələnir. Bu yanaşmaya görə, öyrənmə sosial mühitdə qarşılıqlı əlaqə və müşahidə əsasında baş verir. “Uşağın yüz dili” fəlsəfəsi aşağıdakı əsas prinsiplərə əsaslanır:

1. Uşaq bacarıqlı və fəaldır. Uşaq tədqiqatçı və ideya daşıyıcısı kimi qəbul olunur [Rinaldi, C., 2006].

2. İfadənin çoxsaylı yolları. Rəsm, musiqi, dram, hərəkət, heykəltəraşlıq və digər yollar uşağın özünüifadə vasitəsi kimi dəyərləndirilir [Gandini, L., 2012].

3. Mühit üçüncü müəllimdir. Fiziki məkan uşağın öyrənməsində mühüm rol oynayır; yaxşı təşkil olunmuş, estetik və zəngin materiallarla dolu mühit öyrənməni stimullaşdırır [Ceppi, G., Zini, M., 1998].

4. Sənədləşdirmə. Uşaqların tədris prosesindəki fəaliyyəti müəllimlər tərəfindən fotosəkil, video və yazı ilə sənədləşdirilir.

5. Layihə əsaslı öyrənmə. Uşaq sual verir, tədqiqat aparır və nəticələr çıxarır. Bu uzunmüddətli layihələr uşaqların dərinlən öyrənməsini təmin edir [Helm, J.H., Katz, L., 2016].

“Uşağın yüz dili” fəlsəfəsi məktəbəqədər təhsil sisteminə yeni nəfəs gətirir. Bu yanaşma uşaqların maraqlarını, fərdi xüsusiyyətlərini və yaradıcı potensiallarını nəzərə alaraq öyrənməni daha mənalı və motivasiyaedici edir. Bu fəlsəfənin tətbiqi müəllimlərin peşəkarlığını və mühitin təşkilini yüksək səviyyəyə qaldırmağı tələb edir [Strong-Wilson, T., Ellis, J., 2007].

Reggio Emilia fəlsəfəsinə əsasən:

- Öyrənmə prosesində uşaqların keçirdikləri hisslər böyük rol oynayır və bu səbəbdən təlim fəaliyyəti onları maraqlandıran mövzularda və öyrənmək istədikləri tərzdə olmalıdır.
- Öyrənmə zamanı uşaqların öz emosiyalarına qapılması onların təlimi mənimləməsinə kömək edir.
- Uşaqların ünsiyyətinə və ətrafdakı əşyalarla təmas qurmasına şərait yaradılmalıdır.
- Uşaqlar özlərini ifadə etməyə təşviq edilməlidir və bunun üçün müxtəlif vasitə və imkanlar yaradılmalıdır.

Ənənəvi tədris metodlarının məhdudiyyətləri nəzərə alınaraq, müasir pedaqoqlar tərəfindən uşaqların təbii maraqlarına və inkişaf xüsusiyyətlərinə uyğun olan innovativ yanaşmalar tətbiq olunması tələb olunur. Müxtəlif materiallar, sənət növləri və təbiətlə ünsiyyət vasitəsilə uşaqlara özlərini sərbəst ifadə etmək imkanı yaradılır. “Uşağın yüz dili” fəlsəfəsinə əsaslanan bu modeldə ətraf aləmlə tanışlıq vizual sənət, kolajlar və təcrübə əsasında həyata keçirilir. Bu fəlsəfəyə görə, uşaqlar yalnız sözlərlə deyil, müxtəlif ifadə vasitələri – rəsm, musiqi, hərəkət, oyun, hekayə, konstruksiya və digər simvolik dillərlə özlərini ifadə edə bilirlər. Müəllimlər müşahidəçi və tədqiqatçı kimi çıxış edir, uşaqların maraqlarına əsasən layihələr formalaşdırılır [Edwards, C., Gandini, L., Forman, G., 2012].

Müasir pedaqoji yanaşmalar. Oyun, araşdırma, layihə və təbiət yönümlü öyrənmə “Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələlərinin tədrisini daha təsirli və inkişafyönümlü etmək üçün geniş imkanlar açır. Bu yanaşmalar öyrənməni daha mənalı, fəal və uşaqmərkəzli edir.

Oyun əsaslı öyrənmə. Oyun məktəbəqədər yaş dövründə əsas öyrənmə vasitəsidir. Rol oyununu, sensor oyunlar və təlim oyunları uşaqların təbiət və cəmiyyətlə bağlı mövzuları, təbiət və sosial hadisələri əyləncəli və yaşa uyğun şəkildə öyrənməsinə imkan yaradır. [Wood, E., Attfield, J., 2005].

Araşdırma əsaslı öyrənmə. Uşaqların suallar verməsi, fərziyyələr irəli

sürməsi və nəticələr çıxarması təşviq olunur. Müəllimlər bu prosesdə bələdçi rolunu oynayır. Uşaqların “Niyə yarpaqlar saralır?”, “Buludlar haradan gəlir?” kimi suallarını cavablandırmaq üçün müəllimlər onların maraqlarını istiqamətləndirərək müşahidə və eksperimentlərlə cavab axtarışına təşviq edirlər [Harlen, W., 2014].

Layihə əsaslı öyrənmə. Layihələr üzərində çalışmaq uşaqlarda tədqiqat, əməkdaşlıq və təqdimat bacarıqlarını inkişaf etdirir. Məsələn, “Mənim məhəlləm” layihəsi çərçivəsində uşaqlar yaxın əraziləri kəşf edir, xəritə çəkir, peşələr və ictimai obyektlər haqqında öyrənirlər. Bu yanaşma fənlərarası və sosial bacarıqları inkişaf etdirir [Helm, J.H., Katz, L.G., 2016]. “Dörd fəsil” layihəsində uşaqlar hər fəsildə baş verən dəyişiklikləri müşahidə edir, yarpaqlar toplayır, şəkillər çəkir və valideynlərlə birlikdə təqdimatlar hazırlayırlar. Bu yanaşma uşaqlarda müşahidə, əməkdaşlıq və təqdimat bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Təbiət yönümlü öyrənmə. Bağcılıq, açıq havada müşahidələr, mövsümi dəyişikliklərin izlənməsi, açıq hava yürüşləri uşaqların təbiətlə əlaqəsini gücləndirir, ekoloji şüurun inkişafına kömək edir. Bu metodlar diqqətin cəmlənməsi, emosional tənzimləmə və yaradıcılıq baxımından müsbət təsir göstərir [Sobel, D., 2008].

Texnologiya dəstəyi ilə öyrənmə. Məktəbəqədər yaşda uşaqların ekran qarşısında vaxtı məhdud olmalıdır, lakin interaktiv lövhə, səsli nağıllar və rəqəmsal mikroskop kimi texnologiyalar təlimi zənginləşdirir. Bu kimi vasitələr uşaqların müşahidə və analiz qabiliyyətlərini gücləndirmək məqsədilə yaşa uyğun şəkildə istifadə olunur [Fleer, M., 2014].

“Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələlərinin müasir yanaşmalarla uğurlu tətbiqi yalnız nəzəri əsaslarla deyil, praktik təcrübələrlə də təsdiqini tapır. Fərqli ölkələrdə məktəbəqədər təhsil sahəsində tətbiq olunan innovativ metodlar göstərir ki, məşğələlərin uğurlu tədrisi üçün müəllimlərin çevikliyi və yaradıcı yanaşması mühüm rol oynayır.

Finlandiyanın məktəbəqədər təhsil sistemində uşaqların açıq havada öyrənməsi əsas prioritetlərdən biridir. “Forest Kindergarten” (meşə bağçası) modeli vasitəsilə uşaqlar hava şəraitindən asılı olmayaraq açıq havada müşahidələr edir, təbiət hadisələrini öyrənir, gündəlik hava jurnallarında qeydlər aparır və fiziki aktivliklə məşğul olurlar. Bu, onların həm fiziki inkişafına, həm də ətraf mühitlə bağlı biliklərinə müsbət təsir edir [Lindfors, E., Marja-Leena Rönkkö, M., et al., 2021].

İtaliyanın Reggio Emilia yanaşmasında isə uşaqlar su, işıq, kölgə kimi mövzularla uzunmüddətli layihələr aparır, vizual sənət və qrup müzakirələri ilə öyrənirlər. [Rinaldi, C., 2006]. Sinqapurda isə məşğələ zamanı “kəşf küncələri” vasitəsilə uşaqlar obyektləri müqayisə edir, müşahidə etdikləri tapıntıları təsvir edirlər [Ng, J., 2011].

Son illərdə Azərbaycanda məktəbəqədər təhsil sahəsində kurikulum islahatları çərçivəsində “Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələlərinə daha çox əhəmiyyət verilir. Pilot layihələr çərçivəsində bəzi məktəbəqədər təhsil müəssisələrində oyun əsaslı və təcrübəyə əsaslanan təlim metodları tətbiq edilir. Müəllimlərin peşəkar inkişafı üçün təlim proqramları, kurikulum təkmilləşdirmələri və valideynlərlə əməkdaşlıq mexanizmləri bu prosesin uğurlu nəticə verməsinə şərait yaradır.

Bakıdakı pilot məktəbəqədər təhsil müəssisələrində “Planetimiz”, “Mənim bədənəm” kimi tematik həftələr uşaqları müxtəlif fəaliyyətlərə cəlb edir. Uşaqlar hava müşahidələri aparır, günəşli və buludlu günləri şəkillərlə ifadə edir və sadə alətlərlə küləyin istiqamətini təyin edirlər. Ekoloji parklar və muzeylərlə əməkdaşlıq isə uşaqlara məktəbəqədər təhsil mühitindən kənarda da öyrənmə imkanları yaradır.

Nəticə / Conclusion

Aparılan təhlillər göstərir ki, “Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələləri məktəbəqədər təhsil pilləsində uşaqların ətraf mühitə münasibətinin formalaşmasında, müşahidə və tədqiqat bacarıqlarının inkişafında mühüm rol oynayır. Bu fənnin düzgün və məqsədyönlü təşkili uşaqlarda təbiətə qarşı məsuliyyətli münasibət, sosial davranış vərdisləri və ekoloji şüurun erkən yaşlardan formalaşmasına şərait yaradır.

Müasir pedaqoji yanaşmalar – oyun əsaslı, araşdırma əsaslı, layihə əsaslı və təbiət yönümlü öyrənmə modelləri “Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələlərinin tədrisini daha effektiv və inkişafyönümlü edir. Bu yanaşmalar uşağın passiv bilik alıcısı deyil, fəal öyrənən və tədqiqatçı kimi formalaşmasına imkan yaradır. Uşaqlar suallar verməyi, müşahidə aparmağı, fərziyyələr irəli sürməyi və nəticə çıxarmağı öyrənir, bu isə onların idrak və sosial bacarıqlarının inkişafına mühüm töhfə verir.

Beynəlxalq təcrübələr və yerli tətbiqlər göstərir ki, innovativ yanaşmaların tətbiqi məktəbəqədər təhsil mühitini zənginləşdirir, müəllimlərin pedaqoji fəaliyyətində yaradıcı yanaşmanı təşviq edir və valideynlərin təlim prosesinə daha fəal cəlb olunmasına şərait yaradır. Xüsusilə Reggio Emilia pedaqogikası, təbiət yönümlü öyrənmə və layihə əsaslı yanaşmalar uşaqların ətraf aləmlə bağlı biliklərinin real həyatla əlaqələndirilməsinə imkan yaradır.

Nəticə etibarilə, “Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələlərinin tədrisində innovativ yanaşmaların tətbiqi məktəbəqədər təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi baxımından strateji əhəmiyyət daşıyır. Bu yanaşmalar uşaqların gələcək təhsil mərhələlərinə daha hazırlıqlı, düşünən və məsuliyyətli fərdlər kimi keçidini təmin edir və müasir cəmiyyətin tələblərinə cavab verən şəxsiyyətin formalaşmasına xidmət edir.

Məqalənin aktuallığı. Müasir dövrdə məktəbəqədər təhsilin keyfiyyəti cəmiyyətin intellektual və sosial inkişafının əsaslarından biri kimi qiymətləndirilir. Ənənəvi təlim metodlarının məhdudiyyətləri və dəyişən təhsil tələbləri fonunda məktəbəqədər tədrisin yenilənməsi və uşaqların maraqlarına uyğunlaşdırılması aktuallıq kəsb edir. Məktəbəqədər təhsil sahəsində yeni metodların tətbiqi və tədris mühitinin zənginləşdirilməsi üzrə artan tələbat, bu sahədə aparılan tədqiqatları və praktiki təcrübələrin öyrənilməsini vacib edir. Xüsusilə “Ətraf aləmlə tanışlıq” məşğələlərinin uşağın çoxşaxəli inkişafında oynadığı rol bu məsələnin aktuallığını artırır.

Məqalənin elmi yeniliyi. Məqalədə müxtəlif pedaqoji yanaşmalar – konstruktivist, sorğu əsaslı, layihə əsaslı və təbiət yönümlü təlim modelləri sintez edilərək məktəbəqədər təhsil səviyyəsində konkret məşğələ “Ətraf aləmlə tanışlıq” kontekstində təhlil olunur. Bu yanaşmaların beynəlxalq təcrübələrlə müqayisəli şəkildə təqdim olunması və yerli şəraitdə tətbiq imkanlarının göstərilməsi məqaləyə elmi yenilik qazandırır. Müxtəlif beynəlxalq təcrübələrin təhlili ilə yanaşı, Azərbaycan məktəbəqədər təhsil sistemində baş verən dəyişikliklərə də nəzər salınaraq, elmi-nəzəri və praktik əsaslandırmaqlar verilmişdir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə təqdim olunan yanaşmalar məktəbəqədər təhsil müəssisələrində tədris keyfiyyətinin yüksəldilməsi və uşaqların aktiv öyrənməyə cəlb olunması baxımından praktiki əhəmiyyət daşıyır. Təlimin uşağın maraq və bacarıqlarına uyğunlaşdırılması, müəllimlərin daha yaradıcı və çevik metodlarla işləməsi üçün zəmin yaradır. Təqdim olunan yanaşmalar və nümunələr müəllimlərin pedaqoji fəaliyyətində tətbiq edilə biləcək konkret istiqamətlər təklif edir. Məqalə, eyni zamanda təhsil proqramlarının hazırlanması və müəllimlərin ixtisasartırma proqramlarında istifadə edilə biləcək resurs kimi, həmçinin təlimçi və valideynlərlə əməkdaşlıq edən pedaqoqlar üçün də faydalı ola bilər.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat / References

1. Bransford, J.D., Brown, A.L., Cocking, R.R. (2000). How People Learn. Washington, DC: National Academy Press, p.386.
2. Dahlberg, G., Moss, P., Pence, A. (2007). Beyond Quality in Early Childhood Education and Care. Routledge, p.208.
3. Malaguzzi, L. (1996). The Hundred Languages of Children. The Reggio Emilia Approach to Early Childhood Education. New Jersey: Ablex Publishing Corporation, p.405.
4. Rinaldi, C. (2006). In Dialogue with Reggio Emilia. Routledge, p.256.

5. Gandini, L. (2012). The Meaning of the Hundred Languages. Reggio Children, p.176.
6. Ceppi, G. and Zini, M. (1998). Children, Spaces, Relations. Metaproject for an Environment for Young Children. Domus Academy Research Center, Milan, p.96.
7. Helm, J.H., Katz, L.G. (2016). Young Investigators: The Project Approach in the Early Years. Teachers College Press, p.184.
8. Strong-Wilson, T., Ellis, J. (2007). Children and Place: Reggio Emilia's Environment as Third Teacher. *Theory Into Practice*, 47(1), pp.40-47.
9. Edwards, C., Gandini, L., Forman, G. (2012). The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Experience in Transformation (3rd ed.). Santa Barbara, CA: Prager Press, p.432.
10. Wood, E., Attfield, J. (2005). Play, Learning and the Early Childhood Curriculum. London: SAGE., p.232.
11. Harlen, W. (2014). Inquiry-based learning in science and mathematics. University of Cambridge, p.25.
12. Sobel, D. (2008). Childhood and Nature: Design Principles for Educators. Stenhouse Publishers, p.168.
13. Fler, M. (2014). The Technologies of Learning in Early Childhood. Springer.
14. Lindfors, E., Marja-Leena Rönkkö, M., Kiviranta, L., Virpi Yliveronen, V., Tanhuanpää, S., and Satu Grönman, S. (2021) Outdoor Learning in Early Childhood Education. PATT38 Rauma, Finland – Section IV Technology Education in Early Childhood, pp.156-165.
15. Ng, J. (2011). Preschool Curriculum and Policy Changes in Singapore. *Asia-Pacific journal of research in early childhood education*. Vol.5, No.1, pp.91-122